

Θέατρο & Εκπαίδευση δεσμοί αλληλεγγύης

Γκόβας, Ν., Κατσαρίδου, Μ., Μαυρέας, Δ. (επιμ.). (2012).
Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
ISBN 978-960-9529-01-3

Theatre & Education *bonds of solidarity*

Govas, N., Katsaridou, M., Mavreas, D. (eds.). (2012).
Athens: Hellenic Theatre/Drama & Education Network
ISBN 978-960-9529-01-3

«Το Χρονικό Ενός Ξεριζωμού» - επινοητικό θέατρο

Ελένη Τσεφαλά

Το άρθρο αυτό είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω της ιστοσελίδας: www.TheatroEdu.gr
Εκδότης: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
Για παραγγελίες σε έντυπη μορφή όλων των βιβλίων: info@theatroedu.gr

This article is freely accesible via the website www.TheatroEdu.gr.
Published by the **Hellenic Theatre/Drama & Education Network**.
To order hard copies write to info@theatroedu.gr

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ
Read the article below

Το άρθρο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί δωρεάν για έρευνα, διδασκαλία και προσωπική μελέτη. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μετά από άδεια του εκδότη.

«Το Χρονικό Ενός Ξεριζωμού» - επινοητικό θέατρο

Ελένη Τσεφαλά

Περίληψη

Στην εισήγηση αυτή θα παρουσιαστεί η διαδικασία παραγωγής και παρουσίασης της επινοητικής θεατρικής παράστασης «Το Χρονικό ενός Ξεριζωμού» που παράχθηκε μέσω μίας ερευνητικής εργασίας με τον τίτλο: «Μετανάστευση και Διαπολιτισμικότητα -μέσω επινοητικού θεάτρου». Στόχος της ερευνητικής εργασίας ήταν να προάγει τη συνεργατική δημιουργία μέσα από μία βιωματική προσέγγιση. Οι ομάδες μαθητών αφού θα ολοκλήρωναν τις ερευνητικές εργασίες τους, θα προχωρούσαν στην δημόσια παρουσίασή τους.

Αρχικά οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες, προκειμένου να διερευνηθεί το θέμα από διαφορετικές οπτικές γωνίες. «Κάνω θέατρο» σημαίνει να προγραμματίζει κανείς ένα σύνολο πρακτικών που θα οδηγήσουν στο σημείο της σύλληψης του σεναρίου και στη συνέχεια την παραδοσιακή πρόβα και αναπαράσταση του θεατρικού-κειμένου. Η δημιουργία και η χρήση του κειμένου σημειώνεται σε στάδια, ξεκινώντας από το σχεδιασμό της διαδικασίας δημιουργίας σεναρίου από την αρχή. Οι πηγές για το υλικό που χρησιμοποιήθηκε στη δημιουργία του σεναρίου ήταν: βιβλιογραφική έρευνα, άρθρα, συνεντεύξεις, λογοτεχνικά κείμενα, ταινίες, μουσική, τραγούδια, μουσεία, θεατρικές παραστάσεις. Χρησιμοποιώντας την τεχνική του κολάζ συνδέθηκαν μαζί μια σειρά αποδεικτικών στοιχείων όπως: ιστορίες, τραγούδια, χοροί και ταινίες μικρού μήκους. Η δομή του κειμένου δεν είναι γραμμική. Το νήμα που ενώνει τα γεγονότα στην ιστορία είναι το ίδιο ένα ταξίδι, που διαμορφώνεται όπως ένα τελετουργικό- η άφιξη, η επιβίωση, η θυσία και η αντοχή. Τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν για την επινοήση των χαρακτήρων και την ανάπτυξη της πλοκής ήταν το θεατρικό- παιχνίδι, η δραματοποίηση, ο αυτοσχεδιασμός, τα παιχνίδια ρόλων και η δράση δάσκαλος-σε-ρόλο. Το σενάριο-κείμενο και η απόδοσή του εκτυλίσσεται γύρω από ένα χρονικό διάστημα ενενήντα χρόνων και την ιστορία «ξεριζώματος» πέντε γενιών. Η ομάδα των μαθητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα αυτό, μέσω της διαδικασίας του σχεδιασμού θεάτρου ανέπτυξαν μια σύνδεση και ένα αίσθημα αλληλεγγύης και υποστήριξης ο ένας για τον άλλο, για τους άλλους μαθητές στη σχολική κοινότητα και τους συνανθρώπους γύρω τους.

Λέξεις κλειδιά: μετανάστευση, διασπορά, μετανάστης, πρόσφυγας, ένταξη, προσαρμογή, αφομοίωση, μονοπολιτισμός, πολυπολιτισμικότητα, διαπολιτισμικότητα, πολιτισμική ταυτότητα, ισοτιμία, ξενοφοβία, ρατσισμός, στερεότυπα, προκαταλήψεις.

Εισαγωγή

Το project «Το Χρονικό Ενός Ξεριζωμού»-επινοητικό θέατρο διερευνά τη χρησιμότητα του επινοητικού θεάτρου ως μορφοπαιδαγωγικού εργαλείου στη μελέτη της ιστορίας της ελληνικής μεταπολεμικής μετανάστευσης. Σε αυτό το project παρουσιάζεται η διαδικασία παραγωγής και παρουσίασης της επινοητικής θεατρικής παράστασης, «Το Χρονικό ενός Ξεριζωμού».

Με αφορμή το νέο κύμα μετανάστευσης των Ελλήνων, ιδιαίτερα των νέων, λόγω της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, συμμετείχαμε (η διδάσκουσα-συντονίστρια-σκηνοθέτης και εικοσιτρείς μαθητές της θεατροπαιδαγωγικής ομάδας του σχολείου, δεκαενέα (19) της πρώτης τάξης λυκείου και τέσσερις (4) της Β' Λυκείου) σε μια καινοτόμα εκπαιδευτική διαδικασία εκπόνησης ερευνητικών εργασιών που υλοποιήθηκε για πρώτη φορά στη διάρκεια του σχολικού έτους 2011-2012 στο πλαίσιο της λειτουργίας του Νέου Λυκείου. Το θέμα της ερευνητικής εργασίας, εγκρίθηκε από τον σύλλογο διδασκόντων του 2ου Γενικού Ενιαίου Λυκείου Υμηττού, με τον τίτλο: «Μετανάστευση και Διαπολιτισμικότητα - μέσω επινοητικού θεάτρου». Η προσέγγιση

του ζητήματος θα ήταν μέσω του ομαδο-επινοητικού θεάτρου ως μορφοπαιδαγωγικού εργαλείου.

Το βασικό ερώτημα που υπήρχε σε όλη τη διάρκεια της γραφής του έργου ήταν κατά πόσο η μετανάστευση είναι ευλογία ή κατάρρα, δίλλημα ή επιλογή.

Σκοπός και στόχοι του project

Σκοπός της εργασίας ήταν η κατανόηση της μετανάστευσης ως φαινομένου μέσα από την διερεύνηση της «Οδύσσειας» των μεταναστών από την χώρα προέλευσης στη χώρα υποδοχής και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην περίπτωση επαναπατρισμού τους μέσα από τα παρακάτω: α) Ιστορική αναδρομή και αίτια μετανάστευσης, β) συνθήκες μετάβασης, γ) συνθήκες υποδοχής, δ) διαπολιτισμικές επιδράσεις, ε) προκλήσεις στην περίπτωση της παλιννόστησης και στ) η σχέση της μετανάστευσης με την αρχή της διαπολιτισμικότητας.

Βασικοί στόχοι της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας ήταν οι εξής:

- Να προαχθεί η ομαδο-συνεργατική δημιουργία μέσα από μία βιωματική προσέγγιση.
- Να προαχθεί η διεπιστημονική συνεργασία.
- Να ενθαρρυνθεί η δημιουργική ικανότητα
- Να υποστηριχτεί η πολύτεχνη καλλιτεχνική έκφραση μέσα από τη θεατρική αναπαράσταση.
- Να διεγερθεί η δημιουργική φαντασία
- Να αποκτηθεί επίγνωση της δημιουργικής διαδικασίας της επινόησης ενός θεατρικού κειμένου παράγοντας υλικό, κάνοντας επιλογές, συνθέτοντας και τελικά δημιουργώντας μια δραματική δομή
- Να βελτιωθεί η σωματική έκφραση
- Να δημιουργηθεί η συνθετική και εννοιολογική επίγνωση
- Να αναπτυχθεί το αίσθημα αυτοεκτίμησης
- Να δημιουργηθούν σχέσεις αλληλεγγύης
- Να υποστηριχθεί η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και του αυτοσεβασμού
- Να μπορεί κανείς να υποστηρίξει τη προσωπική του άποψη με δημοκρατικό τρόπο.

Πρώτη φάση- Προετοιμασία

Η υποδοχή των μαθητών ξεκίνησε με θεατρικά παιχνίδια- ice-breakers προκειμένου η ομάδα να αυτο-συστηθεί. Η συντονίστρια παρουσίασε το θέμα, το ανέλυσαν και όρισαν τις ενότητες που θα χρειάζονταν να ασχοληθούν προκειμένου να διερευνηθεί το θέμα από διαφορετικές οπτικές γωνίες και για τη συλλογή δεδομένων. Προσδιορίστηκαν οι στόχοι, έγινε η κατανομή χρόνου και ανατέθηκαν τα υπο-θέματα. Στη συνέχεια οι μαθητές χωρίστηκαν σε υπο-ομάδες, οι οποίες συνέταξαν συμβόλαιο συνεργασίας, συμφώνησαν να προσκομίσουν υλικό αναφορικά με το υπο-θέμα που είχαν αναλάβει. Τα γενικότερα υποθέματα ήταν «μετανάστευση» και «προσφυγιά» και τα επιμέρους το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο συμβαίνει ως γεγονός το ένα ή το άλλο στην Ελλάδα με αφετηρία το παρόν. Εξετάζοντας κατ' αρχή την τελευταία δεκαετία διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα από χώρα καταγωγής μεταναστών γίνεται χώρα υποδοχής και μάλιστα «παράνομων» μεταναστών και προσφύγων. Σήμερα η Ελλάδα βρίσκεται στη δεινή θέση να μην μπορεί να απορροφήσει σε θέσεις εργασίας το επιστημονικό/εξειδικευμένο «κεφάλαιο» νέων και όχι το ανειδίκευτο κεφάλαιο νέων όπως συνέβη στην μεταπολεμική περίοδο. Τότε έφυγαν «χέρια» για την ανοικοδόμηση του «Νέου Κόσμου», τώρα «μυαλά» για τα οποία έχει ήδη επενδύσει ο Έλληνας φορολογούμενος. Έχουμε διαρροή και έμφυχο κεφαλαίου, επιστημόνων. Η σύγκριση ήταν αναπόφευκτη και ο προβληματισμός των μαθητών μεγάλος, γεγονός που κινητοποίησε εξ αρχής τους μαθητές στην αναζήτηση κατάλληλου με το θέμα υλικού. Στην περίπτωση μας, στις θεματικές ενότητες που θα εξετάζονταν, με σταθερό άξονα το παράδειγμα της ελληνικής μετανάστευσης, εντάχτηκε και η μεταναστευτική εμπειρία των μαθητών του σχολείου από διαφορετικές εθνο/πολιτιστικές καταγωγές αφού η Ελλάδα από χώρα προέλευσης μεταναστών τη δεκαετία του 1990 έγινε χώρα υποδοχής μεταναστών.

Ο προγραμματισμός των εργασιών ήταν σημαντικός να τεθεί γιατί από την αρχή ήταν φανερό πως το τέχνημα θα ήταν ένα θεατρικό κείμενο και η παρουσίασή του, η ανα-παράστασή του κειμένου σε ειδική ημερίδα, όπως και έγινε. Η δυνατότητα να δημοσιοποιηθεί ευρύτερα το έργο αποκλείστηκε λόγω του περιορισμένου χρόνου και την αδυναμία να γίνουν οι απαιτούμενες για ένα τέτοιο εγχείρημα πρόβες.

Η βιβλιογραφική έρευνα, η συγκέντρωση υλικού, η παρουσίαση πηγών (άρθρα και συνεντεύξεις από εφημερίδες και περιοδικά, λογοτεχνικά κείμενα, ταινίες, μουσική, τραγούδια, μουσεία, θεατρικές παραστάσεις, βίντεο κ.ά.) ήταν το επόμενο βήμα προκειμένου οι μαθητές να προσδιορίσουν τις έννοιες κλειδιά- μετανάστευση, διασπορά, διαπολιτισμικότητα, μετανάστης, πρόσφυγας και να διερευνήσουν τις αιτίες της μετανάστευσης.

Παράλληλα με την αναζήτηση υλικού σε βιβλιοθήκες, διαδίκτυο η συνέντευξη ήταν ένα εργαλείο που οι μαθητές με μεγάλη προθυμία υλοποίησαν. Η αφήγηση της προσωπικής μεταναστευτικής εμπειρίας των μαθητών αλβανικής καταγωγής που συμμετείχαν στο project πυροδότησε το έναυσμα για συζήτηση και περαιτέρω διεργασίες. Εκφράστηκε η ανάγκη να καταγραφεί η συζήτηση και αυτό να αποτελέσει τη βάση πάνω στην οποία θα στηθεί το έργο. Το παιχνίδι-ρόλων φάνηκε χρήσιμο στην φάση προετοιμασίας που βρισκόταν η ομάδα. Οι μαθητές εργάστηκαν σε ζευγάρια, όπου ο ένας ήταν παιδί μεταναστών και ο άλλος ντόπιος με θέμα: «εγώ» και ο «άλλος», εναλλάξ. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να μπουν στη θέση του «άλλου». Αφού ολοκλήρωσαν το διάλογο, τον παρουσίασαν και μετά τον κατέγραψαν. Το παραγόμενο υλικό συγκεντρώθηκε από την συντονίστρια. Ήταν το σημείο εκκίνησης.

Δεύτερη φάση- Διαδικασία Επινόησης και γραφής του θεατρικού κειμένου

Οι μαθητές, με την υποστήριξη και καθοδήγηση της συντονίστριας αφού ολοκλήρωσαν και παρουσίασαν τις ερευνητικές εργασίες τους, προχώρησαν στην επινόηση και συγγραφή του θεατρικού έργου.

«*Το Χρονικό Ενός Ξεριζωμού*»- είναι ένα έργο σε δύο πράξεις, δεκαέξι σκηνές. Στην παρούσα έκθεση θα παρουσιαστεί η διαδικασία παραγωγής.

Στο devised theatre –Επινοητικό Θέατρο– οι ηθοποιοί και ο σκηνοθέτης **συνεργάζονται και δημιουργούν** ένα θεατρικό έργο από την αρχή. Αυτή η διαδικασία απαιτεί από τον/την ηθοποιό και τον/την σκηνοθέτη να χρησιμοποιήσουν διαφορετικές μεθόδους εργασίας προκειμένου να επινοήσουν μια παράσταση. Στο devised theatre (Επινοητικό Θέατρο) δεν υπάρχει μόνο μία συγκεκριμένη μέθοδος, αλλά πολλές. Εκτενείς αυτοσχεδιασμοί και ενεργός πειραματισμός είναι η βάση όλων αυτών των μεθόδων που χρησιμοποιούνται προκειμένου να δημιουργηθεί το υλικό. Σε αυτό το εργαστήριο οι συμμετέχοντες/ουσες είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν μερικά από τα προαπαιτούμενα της επινόησης του θεατρικού κειμένου. Χρειαζόταν να αποκτήσουν επίγνωση της δημιουργικής διαδικασίας της επινόησης (devised theatre) παράγοντας υλικό, κάνοντας επιλογές, συνθέτοντας και τελικά δημιουργώντας μια δραματική δομή. Είχαν επίσης την ευκαιρία να δοκιμάσουν προσωπικά την επινόηση ως εργαλείο εκπαίδευσης για να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους. Ο/Η σκηνοθέτης που εργάζεται τόσο με θέατρο του λόγου, όσο και το θέατρο της επινόησης, μπορεί να ενώσει αυτούς τους δυο κόσμους και να επι-κοινωνήσουν οι εμπειρίες που αποκτά κανείς στον έναν και να μεταφερθούν και στον άλλο. Το επινοητικό θέατρο (που ονομάζεται επίσης συνεργατική δημιουργία, ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες) είναι μια μορφή θεάτρου, όπου το σενάριο δεν προέρχεται από έναν συγγραφέα ή συγγραφείς, αλλά από τη συνεργασία, συνήθως από τον αυτοσχεδιασμό συνήθως, αλλά όχι κατ' ανάγκη ηθοποιών. Αυτό μοιάζει με την Commedia dell'Arte και το Θέατρο του Δρόμου. Είναι δύσκολο να γίνουν αντιληπτοί οι ακριβείς μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την επινόηση, αφού κάθε ομάδα συνεργατών έχουν διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης της δημιουργικής διαδικασίας.

Στη δική μας περίπτωση χρησιμοποιήθηκε μία πολύ συνηθισμένη μέθοδος με την οποία μπορεί να ξεκινήσει κανείς είναι το να εστιάσει στη φόρμα, και στη συνέχεια να εξαγει θεματικές ενότητες. Η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να επινοήσει την δική της θεματική ενότητα και μετέπειτα θα συνεργαστούν οι ομάδες μεταξύ τους. Ως σημείο εκκίνησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν συχνά τα θεατρικά παιχνίδια. Σχετικά με το ποια μέθοδο θα χρησιμοποιήσουν οι συνεργάτες εξαρτάται πολύ από το ύφος της ομάδας απόδοσης. Για παράδειγμα, μια ομάδα που κάνει νατουραλιστικό θέατρο μπορεί να ξεκινήσει με την ανάπτυξη των χαρακτήρων και στη συνέχεια σταδιακά να αρχίσει να δομεί τα μέρη της αφήγησης των χαρακτήρων με βάση την αυτοσχεδιαστική αλληλεπίδραση. Μια ομάδα πιο χορογραφικού χαρακτήρα είναι πιθανό να ξεκινήσει με τον αυτοσχεδιασμό χρησιμοποιώντας τον χώρο ή / και τον αυτοσχεδιασμό. Η δικιά μας ομάδα στο σύνολό της επέλεξε τον πρώτο τρόπο. Ξεκινήσαμε από την αφήγηση των χαρακτήρων.

Στο επόμενο μάθημα ένας μαθητής πήκε σε ρόλο- **παιδί μεταναστών** και οι άλλοι προσπαθούσαν να αναγνωρίσουν την ταυτότητά του μέσα από ερωτήσεις που του υπέβαλαν. Αυτό που μας αποκαλύφτηκε ήταν πως το παιδί σε ρόλο ήταν ο έλληνας μαθητής του σχολείου που ανακοινώνει στους συμμαθητές του ότι λόγω της παρούσης οικονομικής κρίσης στη χώρα μας φεύγει μαζί με την οικογένειά του για Αυστραλία. Εκεί προέκυψαν τα παρακάτω ερωτήματα: Γιατί επιλέγουν Αυστραλία; Πότε θα φύγουν; Πόσο καιρό θα μείνουν; Πως αυτό επηρεάζει το μαθητή; Ποιοι φόβοι αναδύονται; Ο μαθητής εξέφρασε τη λύπη του με τη σκέψη ενός αποχωρισμού από το γενέθλιο τόπο του, από το οικείο περιβάλλον, τους συγγενείς και φίλους. Οι μαθητές μέσα από μια βιωματική προσέγγιση με τεχνικές όπως η δραματοποίηση και ο αυτοσχεδιασμός, άρχισαν να εξοικειώνονται με συναισθήματα πρωτόγνωρα για αρκετούς και να βρίσκουν τη θέση τους- έτσι οι πρώτοι πέντε χαρακτήρες ξεδιπλώθηκαν. Τον μαθητή τον ονόμασαν *Πάργω*. Η πρώτη πράξη, πρώτη σκηνή ξεκινά με μια παρέα μαθητριών λυκείου οι οποίες κουβεντιάζουν για το εκπαιδευτικό σύστημα, τις δυσκολίες

που αντιμετωπίζουν, εκφράζουν την αγωνία για το επαγγελματικό τους μέλλον και την απογοήτευσή τους με την ανεργία των νέων που βλέπουν γύρω τους, στους γονείς τους. Ο Γιώργος μετά την είσοδό του στη σκηνή τους εμπιστεύεται τη στεναχώρια του. Οι μαθήτριες είναι η Μάρω, η Αντιγόνη, η Ελένη και η Ιωάννα. Η Ιωάννα είναι αλβανικής καταγωγής με πατέρα άνεργο και μητέρα που φέρνει με δυσκολία το μεροκάματο για να ζήσουν. Ένας-ένας οι χαρακτήρες ζωντανεύουν, παίρνουν σάρκα και οστά, αποκτούν υπόσταση. Η ανάγκη να εξυπηρετηθεί η δράση στο έργο δημιουργεί την πλοκή η οποία με τη σειρά της «γεννά» καινούριους χαρακτήρες. Τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν για την επινόηση των χαρακτήρων και την ανάπτυξη της πλοκής ήταν το θεατρικό-παιχνίδι, η δραματοποίηση, ο αυτοσχεδιασμός, τα παιχνίδια ρόλων και η δράση δάσκαλος-σε-ρόλο.

Η κ. Τόμας είναι η καθηγήτρια των αγγλικών, παιδί μεταναστών και η ίδια μεταπολεμικής γενιάς που γεννήθηκε στον Καναδά και που έχει τώρα παλιννοστήσει στην Ελλάδα. Όταν μαθαίνει τι συμβαίνει στο Γιώργο από τις συμμαθήτριές του Μάρω, Ιωάννα, Ελένη και Αντιγόνη, τον εμπνέει και τον προτρέπει να δει το ταξίδι αυτό ως μια πρόκληση εμπλουτισμού και όχι ως μια κακοτυχία. Η κ. Τόμας μέσα από την δική της ιστορία γίνεται το όχημα για να ταξιδέψουμε στην ελληνική ιστορία της μετανάστευσης και της προσφυγιάς αφού μας αποκαλύπτει πως είναι εγγονή μικρασιατών, κατά συνέπεια ο ξεριζωμός της δικιάς της γενιάς ξεκινά από πολύ παλιά. Αυτό εγείρει το ενδιαφέρον των μαθητών να μάθουν περισσότερα πράγματα για το πρώτο κύμα μετανάστευσης, αφού συνειδητοποιούν ότι η μεταπολεμική μετανάστευση είναι το δεύτερο. Η Μικρασιατική καταστροφή γίνεται η αφετηρία της ιστορίας της ελληνικής μετανάστευσης στη σύγχρονη Ελλάδα. Εξετάζονται τα αίτια και οι αφορμές. Η έννοια της προσφυγιάς αρχίζει να απασχολεί τους μαθητές και να τους κινεί το ενδιαφέρον. Επιθυμούν να ξεχωρίσουν τις διαφορές ενός πρόσφυγα και ενός μετανάστη. Τα δικαιώματά τους και η έννοια του ασύλου καταλαμβάνουν το δικό τους χώρο στην έρευνα. Το πλαίσιο του θέματος όπως τέθηκε στην πρώτη φάση αλλάζει. Η επέκταση του θέματος κρίνεται αναγκαία και η προσφυγιά των ελλήνων της Μ. Ασίας, η οποία στη συνέχεια γίνεται το πρώτο μεγάλο κύμα μετανάστευσης σε υπερπόντιες χώρες, συμπεριλαμβάνεται στο ιστορικό πλαίσιο της έρευνας. Μέσα από την διαδικασία της έρευνας οι μαθητές φέρνουν στο προσκήνιο και τους πρόσφυγες Κυπρίους, τους οποίους η Ελλάδα υποδέχθηκε το 1974. Η Ελλάδα για πολλούς από αυτούς γίνεται ο πρώτος σταθμός, όπως και στην περίπτωση των μικρασιατών και στη συνέχεια ξενιτεύονται κυρίως σε Ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία, η Αγγλία, η Σουηδία, το Βέλγιο και δευτερευόντως σε υπερπόντιες χώρες όπως ο Καναδάς, η Αυστραλία, οι Η.Π.Α. Μέσα από όλη αυτή τη διαδρομή ξεπηδά και ο τίτλος: «Το Χρονικό ενός Ξεριζωμού». Το ρολόι/μαθητής που γυρίζει το χρόνο/χρονολογία, είναι απαραίτητο αντικείμενο στην σκηνική σημειολογία της ανα-παράστασης.

Το Επικοινωνιακό θέατρο μπορεί να είναι ένα ενδιαφέρον και συναρπαστικό ταξίδι προς την υλοποίηση μιας παράστασης το οποίο είναι η συγχώνευση μοναδικών ταλέντων και δημιουργικότητας των μελών μιας ομάδας, ένα ταξίδι με διαδρομές στρωμένες, άβατες, πρωτόγνωρες, αδιέξοδες. Το επικοινωνιακό θέατρο είναι ένα σημαντικό εργαλείο εκπαίδευσης για την βελτίωση των δεξιοτήτων των μαθητών. «Κάνω θέατρο» σημαίνει προγραμματίζω ένα σύνολο πρακτικών που θα οδηγήσουν στο σημείο της σύλληψης του σεναρίου και στη συνέχεια στην ανα-παράσταση του θεατρικού-κειμένου. Στο ομαδο-επικοινωνιακό θέατρο ο ηθοποιός είναι ένας δημιουργικός καλλιτέχνης γιατί λειτουργεί και ως συγγραφέας και ως σκηνοθέτης. Οι ηθοποιοί που συμμετέχουν στην ομάδα συνεργάζονται και δημιουργούν ένα θεατρικό έργο από την αρχή. Αυτή η δημιουργική διαδικασία απαιτεί την χρήση διαφορετικών μεθόδων εργασίας όπως είναι παιχνίδι ρόλων, δάσκαλος σε ρόλο, δραματοποιήσεις, αυτοσχεδιασμοί χαρακτήρων και καταστάσεων και ενεργός πειραματισμός προκειμένου να δημιουργηθεί το υλικό. Η δημιουργία της δραματικής δομής του κειμένου σε πράξεις και σκηνές σημειώνεται σε στάδια.

Χρησιμοποιήθηκε η τεχνική του κολάζ, η οποία συνδέει μια σειρά αποδεικτικών στοιχείων όπως: ιστορίες από εφημερίδες, αφηγήσεις, συνεντεύξεις, αυτοσχεδιαστικούς διαλόγους, σκίτσα, τραγούδια, χορούς, σκηνές από ταινίες, ντοκιμαντέρ. Η δομή δεν είναι γραμμική. Το νήμα που ενώνει τα γεγονότα στην ιστορία είναι το ίδιο ένα ταξίδι, που διαμορφώνεται όπως σε ένα τελετουργικό-ή άφιξη, η επιβίωση, η θυσία και η αντοχή. Ο χρόνος του έργου λειτουργεί με ελικοειδή κίνηση. Το σενάριο-κείμενο και η απόδοσή του εκτυλίσσεται σε ένα χρονικό διάστημα ενενήντα χρόνων και την ιστορία «ξεριζώματος» πέντε γενιών. Η κ. Τόμας και οι μαθητές της βρίσκονται στο παρόν. Η κα Τόμας είναι εγγονή της Μικρασιάτισσας κυρά-Φιλιάς. Το έργο είναι μνήμες που ανασύρει η κ. Τόμας από την ιστορία της οικογένειάς της και τις αφηγήσεις, μαρτυρίες που της έχουν κληροδοτηθεί.

Το κύριο θέμα του έργου έπρεπε να γίνει ξεκάθαρο έγκαιρα. Τέθηκαν κάποιες αρχές πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε το έργο, όπως:

- Σε ένα θεατρικό έργο, ο κάθε χαρακτήρας χρειάζεται να έχει το δικό του ύφος ομιλίας, το οποίο είναι μια μεταβλητή στη μελέτη του θεατρικού έργου στο σύνολό του.

- Σε κάθε σκηνή ή μέρος της πράξης χρειάζεται ένα στοιχείο αγωνίας δομημένο πάνω στον κύριο στόχο, ή στιγμιαίο σασπένς όλου του έργου.
- Το σασπένς κάθε σκηνής οικοδομήθηκε πάνω σε τουλάχιστον δύο καταλήξεις (εκβάσεις) από τους στόχους της σκηνής. Ο καλός διάλογος δεν μαντεύεται.
- Η ιδιοφυία στο διάλογο έγκειται στο παράδοξο και στην έκπληξη, στην αυθεντικότητα της γλώσσας και της εικόνας.
- Η καθιέρωση του κυρίου σκοπού(στόχου) του θεατρικού έργου συνήθως λέγεται ανάπτυξη (εξήγηση, ανάλυση, έκθεση) και παρέχει ένα πλαίσιο αναφοράς για την σχέση των χαρακτήρων μεταξύ τους, την προηγούμενη ιστορία καθώς και το κύριο θέμα του θεατρικού έργου.
- Ένα από τα πιο συχνά λάθη των άπειρων θεατρικών συγγραφέων είναι ότι ο χαρακτηρισμός ενός προσώπου στο έργο γίνεται από τους άλλους. Στην περίπτωσή μας η δύναμη των χαρακτήρων προέρχεται από αυτό που κάνουν. Αυτό που έχει σημασία δεν είναι τι λέει ένας χαρακτήρας αλλά τι κάνει στον άλλο χαρακτήρα. Γι' αυτό μιλάμε πάντοτε για κείμενο και για κείμενο που υπονοείται (text and sub-text).
- Η πράξη βρίσκεται πίσω από τις λέξεις, ανείπωτα. Αυτό που δεν λέγεται είναι το ίδιο σημαντικό με αυτό που λέγεται και ως πράξη και ως χαρακτηρισμός. Δεν είναι οι λέξεις που έχουν σημασία αλλά η κατάσταση μέσα στην οποία οι λέξεις αρθρώνονται. Οι λέξεις μπορεί να είναι ασήμαντες αλλά το συναίσθημα σημαντικό και αυτό προκύπτει από αυτό που συμβαίνει, παρά από αυτό που λέγεται.
- Η δημιουργία ενδιαφέροντος και αγωνίας, βρίσκεται κάτω από όλη τη δραματική δομή. Θα πρέπει να εγείρονται προσδοκίες, αλλά ποτέ μέχρι την τελευταία κουρτίνα, να ικανοποιηθούν πλήρως.
- Η δράση θα πρέπει να φαίνεται ότι πλησιάζει όλο και περισσότερο το στόχο, χωρίς όμως ποτέ να την φτάνει εντελώς πριν από το τέλος και πάνω απ' όλα θα πρέπει να υπάρχει συνεχής εναλλαγή τονισμών, βηματισμών και ρυθμού.
- Το ενδιαφέρον και το σασπένς δεν εγείρονται μόνο μέσω των μηχανισμών πλοκής. Η κατάθεση ενός θέματος, η παραλλαγή του και η ευφυΐα του συγγραφέα είναι να συνεχίζει να το παραλλάσει και να μπορεί να παρέχει επαρκείς προσδοκίες και έτσι αγωνία και συγκίνηση.
- Αγωνία μπορεί να υπάρχει σε ερωτήσεις όπως:
 - Τι θα συμβεί μετά;
 - Ξέρω τι θα συμβεί μετά, όμως δεν ξέρω πώς θα συμβεί.
 - Ξέρω τι θα συμβεί ή πως θα συμβεί αλλά δεν ξέρω πώς ο Χ θα αντιδράσει με αυτό.

Τρίτη φάση- παρουσίασης της ομαδο-επινοητικής θεατρικής αναπαράστασης

Ασκήσεις αυτοσυγκέντρωσης, ρυθμού, συγχρονισμού, παρατήρησης, αίσθησης του χώρου και του χρόνου, σκηνικής παρουσίας, κινησιολογίας, ορθοφωνίας είναι μερικές από τις ασκήσεις που χρησιμοποιήθηκαν σε όλη τη διάρκεια της υλοποίησης του προγράμματος γιατί ήταν σημαντικό οι μαθητές να ευαισθητοποιούνται στην τέχνη του θεάτρου και των θεατρικών τεχνικών.

Η παρουσίαση του κειμένου κατέληξε να είναι μία μουσικο-θεατρική παράσταση σε δύο πράξεις-δεκαέξι σκηνές με συνοδεία ζωντανής μουσικής ορχήστρας και χορωδίας, αποτελούμενα και τα δύο από μαθητές. Το χειρισμό του φωτισμού και του οπτικοακουστικού υλικού το ανέλαβαν μαθητές. Τέλος η ανα-παράσταση βιντεοσκοπήθηκε από τους ίδιους τους μαθητές. Το οπτικοακουστικό υλικό παρουσιάστηκε μέσα από τη χρήση νέων τεχνολογιών- ένα βίντεο από το youtube- «Η καταστροφή της Σμύρνης 1922» και τραγούδια συμρναίικα, τραγούδια για την ξενιτιά της δεκαετίας του '60 και νεότερα.

Το θεατρικό έργο *Grounds for Marriage* [Λόγοι για Γάμο] της Ελληνο-Κύπριας Ανδρούλας Καβαλάρη, η οποία γεννήθηκε στη Λεμεσό της Κύπρου και στα εννιά της χρόνια μαζί με την οικογένειά της μετανάστευσε στην Αυστραλία ένα χρόνο μετά την απόβαση των Τούρκων στην Κύπρο, το 1975, ενέπνευσε τη σκηνή που αναφέρεται στην ιστορία μίας Ελληνο-Κύπριας που μετανάστευσε στη Γερμανία και ο άνδρας της είναι αγνοούμενος.

Το θεατρικό έργο το οποίο προέκυψε από την ομάδα θεατρικής συγγραφής μπορεί να λειτουργήσει ως μια κατάθεση μιας ευρύτερης συλλογικής συνείδησης όπως αναπτύχθηκε στο χώρο και στο χρόνο που αυτό δημιουργήθηκε, στο εδώ και στο τώρα. Το συγκεκριμένο επινοημένο θεατρικό κείμενο είναι μία βιοματική αποτύπωση της μεταναστευτικής ιστορίας, όπου με άμεσο τρόπο θεσπίζει κανείς τις καταστάσεις, τις συγκρούσεις και τις εντάσεις που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες σε προσωπικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο π.χ. στις σχέσεις τους με τα παιδιά τους, με το εργασιακό περιβάλλον τους, με τους «άλλους, τους «ξένους» στη χώρα υποδοχής, με τους συγγενείς τους στην Ελλάδα, με τις ευρύτερες εκδηλώσεις στην παροικία, τον ξεριζωμό τους και την μεταφύτευσή τους στη νέα πατρίδα κ.ά.

Η λειτουργία της διαπολιτισμικότητας στις συγκεκριμένη παράσταση, συγκεκριμένα ο τρόπος που ο σκη- νικός λόγος οικειοποιείται, παραθέτει ή μεταπλάθει τα στοιχεία ενός «άλλου» πολιτισμού μπορεί να γίνει αντιληπτός αρχικά από την χρήση μορφών διγλωσσίας. Η δυνατότητα μαθητών «άλλης» εθνο/πολιτιστικής προέλευσης να εκφράσουν τη δική τους μεταναστευτική τους εμπειρία και όχι μόνο να ακουστεί η δική τους «διαφορετική φωνή», αλλά και να συμπεριληφθεί στο κείμενο, λειτουργεί ως διαπολιτισμική πρακτική και η οποία διέπεται από τα παρακάτω αξιώματα (Δαμανάκης 1991):

- A) Την αρχή της ισοτιμίας των πολιτισμών.
- B) Την αρχή του ελλείμματος και της διαφοράς.
- Γ) Την αρχή των ίσων ευκαιριών

Συμπεράσματα

Στους μαθητές δόθηκε η δυνατότητα να φέρουν στο προσκήνιο και να διαπραγματευτούν ζητήματα που τους απασχολούν ή τους προβληματίζουν (τι τους ενδιαφέρει, τι τους απασχολεί, τι γνωρίζουν, τι θέλουν να γνω- ρίσουν), να μετασχηματίσουν τις αγωνίες και τα όνειρα τους, τις αμφιβολίες και την αμφισβήτησή τους σε κριτικό και αυτοκριτικό λόγο, να αυτενεργήσουν και να δώσουν δημιουργικές διεξόδους στα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητές τους, να συναντηθούν και να συνεργαστούν με τον «άλλο»- συμμαθητή/συμμαθήτρια, να εξοικειωθούν με τις αρχές της δημοκρατίας και με τα δικαιώματα των μεταναστών και προσφύγων, συνομιλώ- ντας με επιχειρήματα στη βάση του αλληλοσεβασμού και της αλληλοκατανόησης με αποτέλεσμα οι σκέψεις των μαθητών να οδηγηθούν σε νέα μονοπάτια με πλήρη συνείδηση. Η ομάδα των μαθητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα αυτό, μέσω της διαδικασίας του σχεδιασμού του θεατρικού έργου ανέπτυξαν μια σύνδεση και ένα αίσθημα αλληλεγγύης και υποστήριξης, ο ένας για τον άλλο, για τους άλλους μαθητές στη σχολική κοι- νότητα και τους συνανθρώπους γύρω τους, αφού τα δυσάρεστα αποτελέσματα της κρίσης είχαν ήδη αρχίσει να διαφαίνονται. Σκηνές όπως συμμαθητές που δεν είχαν τη δυνατότητα επιβίωσης με τις οικογένειές τους, γείτονες που δεν είχαν ούτε τα βασικά όπως τρόφιμα, φάρμακα, θέρμανση ήταν ζητήματα που κινητοποίησαν τους μαθητές στη συγκέντρωση χρημάτων, ρουχισμού, τρόφιμα κ.ά. προκειμένου να συμπαρασταθούν σε συμπολίτες τους το δύσκολο χειμώνα που μας πέρασε. Οι μετανάστες στη χώρα μας δεν εξαιρούνταν από αυτή την αλληλέγγυα στάση τους.

Η συντονίστρια παρακολούθησε όλα τα στάδια γραφής του κειμένου και βοήθησε στην καλύτερη δόμησή του. Τέλος επιμελήθηκε το κείμενο. Αφού ολοκληρώθηκε η διαδικασία και οι μαθητές φανερά συγκινημένοι είχαν το κείμενο στα χέρια τους αποφάσισαν να μην το παρουσιάσουν μέσα από μια ανάγνωση αλλά μέσα από την δημόσια παρουσίασή του. Αυτή η απόφαση των μαθητών ενεργοποίησε την ομάδα να στήσουν τις σκηνές με την βοήθεια της συντονίστριας. Τα σκηνικά αντικείμενα και τα κοστούμια συγκεντρώθηκαν από τους ίδιους τους μαθητές αφού δεν υπήρχε η δυνατότητα χρηματοδότησης. Το πρόγραμμα της παράστασης το ανέλαβαν να το φιλοτεχνήσουν οι ίδιοι. Η παράσταση βιντεοσκοπήθηκε από τους μαθητές.

Επειδή ο χρόνος ήταν βραχύβιος- 20 τρίωρες συναντήσεις- για ένα τόσο φιλόδοξο εγχείρημα, οι μαθητές ανα-παράστησαν το κείμενο και το παρουσίασαν στους συμμαθητές τους, άλλων project της Α' τάξης και στους γονείς και δασκάλους τους. Το αποτέλεσμα το υποδέχτηκαν όλοι με ενθουσιασμό και συγκίνηση.

Από την πρώτη μέρα των συναντήσεων της ομάδας το κάθε μέλος όφειλε να ενημερώνει το δικό του προσωπικό ημερολόγιο όπου αυτό/αλληλο-αξιολογούσε τη διαδικασία ή τις διεργασίες που λάμβαναν χώρα και τη δική του συμβολή στο έργο της ομάδας.

Κλείνοντας θα αναφερθούν μερικά σχόλια ή αναφορές των μαθητών:

«Καθώς ερχόταν η σειρά μου να συστηθώ αγχωνόμουν όλο και πιο πολύ. Ίδρωσαν τα χέρια μου... Σκεφτόμουν τι να πω, πώς να το πω για να ακουστεί πιο ωραία. Είμαι άτομο που ντρέπεται. Και γενικά αγχώνομαι ...αλλά πρέπει να βρω τρόπο να το ξεπεράσω».

«Στη συνάντηση αυτή γνωριστήκαμε μεταξύ μας, τα μέλη της ομάδας με έναν πρωτότυ- πο τρόπο που κατά τη γνώμη μου μας βοήθησε να αισθανθούμε ενότητα και ομαδικότη- τα. Καθίσαμε σε κύκλο και όποιος λάμβανε τη μπάλα σύστηνε τον εαυτό του».

«Τελικά το ότι επιλέχθηκα να είμαι η κυρά-Φιλιά από τη Σμύρνη δεν είναι τυχαίο. Τίπο- τε δεν είναι τυχαίο σε αυτή τη ζωή. Η καταγωγή μου είναι από τη Σμύρνη και η αλήθεια είναι ότι ντρέπομουν να το λέω μέχρι τώρα γιατί υπάρχει ακόμη ρατσισμός. Αλλά τώρα που ξέρω την ιστορία, που ένιωσα τι πέρασαν οι προπάπποι μου είμαι υπερήφανη που είμαι από τη Σμύρνη γιατί τώρα κατάλαβα πως αυτοί οι άνθρωποι ήταν ήρωες. Ποτέ δεν το είχα ψάξει».

«Ποτέ δεν το είδα σα μάθημα. Μου άρεσε που έγραφα το σενάριο, πολλές φορές κοιμό-

μουν και αργά προκειμένου να το ολοκληρώσω. Μου δίδαξε πολλά αυτή η εργασία προ πάντων την αντοχή που έχουν οι άνθρωποι, την ψυχική δύναμη και τέλος να μην το βάζουμε ποτέ κάτω γιατί μετά τη βροχή βγαίνει το ουράνιο τόξο».

«Μέσα από το project μάθαμε για την μετανάστευση και την προσφυγιά και γράψαμε το δικό μας σενάριο με δικούς μας διαλόγους και τώρα είμαστε και οι ηθοποιοί του δικού μας έργου. Το θέατρο είναι ομαδικό και διασκεδαστικό αλλά πάνω απ' όλα μας μαθαίνει να πειθαρχούμε τους εαυτούς μας».

«Το θέμα το οποίο ερευνήσαμε με έκανε να έρθω πιο κοντά με άλλους ανθρώπους και να ακούσω άλλες απόψεις».

«Μέσα από το project πήρα πολλές γνώσεις για την προσφυγιά και τη μετανάστευση αλλά και πολύ περισσότερες για το σημαίνει θέατρο, διάλογος, υποκριτική ικανότητα και πως η συνεργασία πάνω από όλα και η ανταλλαγή ιδεών και σκέψεων φέρνει το επιθυμητό αποτέλεσμα».

«Η συγκεκριμένη διερευνητική εργασία με θέμα «μετανάστευση και προσφυγιά» μας προσέφερε τη δυνατότητα να γυρίσουμε το χρόνο πίσω, να ερευνήσουμε, να ανακαλύψουμε, να μάθουμε αλλά κυρίως να αισθανθούμε. Μοιραστήκαμε τον πόνο, την αγωνία, την ταλαιπωρία αυτών των κατατρεγμένων ανθρώπων, οι οποίοι αποχωρίστηκαν την οικογένεια, την πατρίδα, έχασαν την ηρεμία και την ελευθερία. Η βιωματική προσέγγιση έπαιξε σημαντικό ρόλο στην συνειδητοποίηση των γεγονότων. Μέσα από το θέατρο μάθαμε να προσεγγίζουμε το θέμα μας μέσα από πράξεις και όχι μέσα από θεωρία, μάθαμε διαφορετικούς τρόπους έκφρασης κυρίως όμως μάθαμε πώς να λειτουργούμε ως ομάδα, ως σύνολο και όχι απλά ως άτομα».

Η **Ελένη Τσεφαλά** γεννήθηκε στο Μόντρεαλ του Καναδά όπου και ολοκλήρωσε τη βασική και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σπούδασε Αγγλική και Ελληνική Φιλολογία (BA) στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και «Συγκριτική Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα» στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο του Λονδίνου (M. Ed). Το θέμα της διατριβής της: “Το θέατρο ως εργαλείο για την αντιμετώπιση της πολιτισμικής ετερότητας.” Σπούδασε θέατρο στις κάτωθι σχολές: στο Central School of Speech and Drama του Λονδίνου, στη Δραματική Σχολή του Βόλου, στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου. Ιδρυτικό μέλος της θεατροπαιδαγωγικής ομάδας «Χώρα... Παντού» με στόχο την οργάνωση σεμιναρίων και ημερίδων κατάρτισης εκπαιδευτικών. Έχει συμμετοχή στο θέατρο, την τηλεόραση και τον κινηματογράφο. Σκηνοθεσία παραστάσεων. Μετάφραση της ποίησης «Ηχοι» του Βασίλι Καντίνσκι, Εκδόσεις Ευμουσία, 1994 και θεατρικών έργων. Διασκεύασε για παιδιά το έργο του Αριστοφάνη «Λυσιστράτη», σε έμμετρο λόγο και παρουσίασε την μουσική παράσταση με 39 μαθητές, ηλικίας 9-13, τρίτης γενιάς Ελλήνων της Αυστραλίας, στην Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα Μελβούρνης και Βικτωρίας. Συμμετοχή σε συνέδρια με εισηγήσεις και δημοσιεύσεις άρθρων για το σύγχρονο θέατρο. Υποψήφια διδάκτωρ στο Πανεπιστήμιο της Κρήτης με τίτλο: «Το Δίγλωσσο Μεταπολεμικό Θέατρο της Διασποράς: η περίπτωση των ελλήνων θεατρικών συγγραφέων πρώτης και δεύτερης γενιάς στην Αυστραλία». Έχει ολοκληρώσει την πρώτη της συλλογή ποιημάτων “Φαία Ουσία”, η οποία θα παρουσιαστεί σύντομα.

